

Monika Filipiuk

**FINANASOWE WSPARCIE REWITALIZACJI
ZE ŚRODKÓW UNIJNYCH SZANSĄ
DLA OBSZARÓW ZDEGRADOWANYCH W POLSCE**

[**słowa kluczowe:** rewitalizacja, zdegradowane obszary, wykluczenie społeczne, programy operacyjne, budżet Unii Europejskiej]

Streszczenie

Celem artykułu jest prezentacja obszarów zdegradowanych i możliwości ich finansowania z budżetu Unii Europejskiej w perspektywie finansowej 2014-2020 oraz ocena działań rewitalizacyjnych. Analiza realizowanych przez wybrane regiony/województwa¹ projektów finansowanych w ramach regionalnych programów operacyjnych, wskazuje na pozytywne rezultaty działań rewitalizacyjnych, które można podzielić na korzyści gospodarcze, społeczne i środowiskowe. Działania rewitalizacyjne pozwalają na wykorzystanie specyficznych uwarunkowań danego obszaru oraz wzmocnienie jego lokalnych potencjałów, a także wskazują na pozytywny wpływ rewitalizacji obszarów krytycznych na rozwój polskich regionów. Niezmiernie ważny jest także aspekt społeczny działań rewitalizacyjnych skutkujący, jak wynika z prezentowanych przez regiony materiałów, wzrostem zatrudnienia, zmniejszeniem poziomu ubóstwa oraz poprawą jakości życia lokalnych społeczności.

* * *

1. Wprowadzenie

Obowiązujące w obecnej perspektywie finansowej 2014-2020 dyrektywy unijne, wymagają od państw członkowskich podjęcia działań w zakresie rewitalizacji terenów zdegradowanych lub zagrożonych degradacją, których celem jest

¹ Na terenie których znajduje się wiele terenów i obiektów zdegradowanych.

przywrócenie funkcji społecznych i gospodarczych lub nadanie nowych funkcji obszarom przemysłowym, pokolejowym, powojskowym czy obszarom po byłych państwowych gospodarstwach rolnych, ze względu na potrzebę poprawy warunków życia społeczności tych obszarów oraz ochronę gleb, powierzchni ziemi i wód. Obszary zdegradowane określają samorzady w lokalnych planach rewitalizacji. Plany rewitalizacji są następnie zatwierdzane przez marszałków regionów (województw).

Z uwagi na wagę problemu obszarów zdegradowanych sformułowano następujące problemy badawcze:

1. Jakie obszary obejmuje rewitalizacja i jakie zasady obowiązują przy współfinansowaniu projektów w ramach rewitalizacji ze środków unijnych w perspektywie finansowej 2014-2020?
2. Na jakie rodzaje projektów przeznaczone są środki w ramach rewitalizacji?
3. Jakie są źródła finansowania obszarów krytycznych w wybranych regionach Polski?

Przeanalizowano rezultaty działań rewitalizacyjnych finansowanych z budżetu Unii Europejskiej, które pozwoliły na pozytywną weryfikację postawionej tezy badawczej, **że realizowane w ramach procesu rewitalizacji projekty, przyczynią się do zmniejszenia ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz do poprawy jakości życia mieszkańców obszarów zdegradowanych.**

2. Obszary zdegradowane – zakres i zasady ich rewitalizacji

Rewitalizacja to kompleksowy proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych poprzez działania całościowe (powiązane wzajemnie przedsięwzięcia obejmujące kwestie społeczne oraz gospodarcze lub przestrzenno-funkcjonalne lub techniczne lub środowiskowe), integrujące interwencję na rzecz społeczności lokalnej, przestrzeni i lokalnej gospodarki, skoncentrowane terytorialnie i prowadzone w sposób zaplanowany oraz zintegrowany poprzez programy rewitalizacji. Rewitalizacja zakłada optymalne wykorzystanie specyficznych uwarunkowań danego obszaru oraz wzmacnianie jego lokalnych potencjałów (w tym także kulturowych) i jest procesem wieloletnim, prowadzonym przez interesariuszy (m.in. przedsiębiorców, organizacje pozarządowe, właści-

cieli nieruchomości, organy władzy publicznej, etc.) tego procesu, w tym przede wszystkim we współpracy z lokalną społecznością².

Działania służące wspieraniu procesów rewitalizacji muszą być prowadzone w sposób spójny: wewnętrznie oraz zewnętrznie. Dla prowadzenia rewitalizacji wymagane są m. in: ustalenie hierarchii potrzeb w zakresie działań rewitalizacyjnych, właściwy dobór narzędzi i interwencji do potrzeb i uwarunkowań danego obszaru, a także zsynchronizowanie działań w sferze społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej, środowiskowej koordynacja prowadzonych działań oraz monitorowanie i ewaluacja skuteczności rewitalizacji.

Działania rewitalizacyjne (zwane też projektami rewitalizacyjnymi) planuje się w taki sposób, by się wzajemnie ząbowały (tzn. były komplementarne) oraz aby były skoncentrowane co najmniej na dwóch płaszczyznach: terytorialnej oraz problemowej³. Projekty rewitalizacyjne składają się na program, czyli plan działań rewitalizacyjnych, których wykonanie ma zahamować proces degradacji i przywrócić żywotność w tym obszarze miasta, który został dotknięty degradacją. Rewitalizacja mylona jest niekiedy z pojęciami takimi jak: remont, modernizacja, rewaloryzacja, adaptacja, konserwacja, restauracja, rekultywacja. Są to działania, które mogą składać się na rewitalizację, lecz jej nie zastępują⁴.

Istnieje kilka grup problemów, na których skupia się rewitalizacja miast we współczesnej Polsce:

- ożywienie opustoszałych obiektów, które utraciły swoją rolę jako centra handlowe miast;
- poprawa jakości życia i odtworzenie więzi społecznych w wielkich osiedlach – „blokowiskach”;
- zagospodarowanie terenów poprzemysłowych, pokolejowych lub opuszczonych przez wojsko⁵.

Generalnie rewitalizacja zakłada optymalne wykorzystanie specyficznych uwarunkowań oraz wzmocnienie lokalnych potencjałów i jest procesem wieloletnim, prowadzonym we współpracy z lokalną społecznością i na jej rzecz. Dział-

² Minister Infrastruktury i Rozwoju, *Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020*, Warszawa, 2 sierpnia 2016 r. (MR/H 2014-2020/20(2)08/2016).

³ Chodzi o to, aby kilka projektów miało na celu rozwiązanie danego problemu, w różny sposób, i w różnej skali – co znacząco zwiększa szansę trwałego jego rozwiązania lub usunięcia.

⁴ Bartoszewicz D., *Jak rewitalizacją zabić życie? W Warszawie to potrafią...* Gazeta Wyborcza, 2013-02-05.

⁵ Kopec, M. *Rewitalizacja miejskich obszarów zdegradowanych*. Warszawa: C.H.Beck, 2010, seria: Monografie prawnicze. ISBN 978-83-255-1719-9.

nia służące wspieraniu procesów rewitalizacji prowadzone są spójnie wewnętrznie poprzez integrację poszczególnych działań pomiędzy sobą, oraz zewnętrznie – z lokalnymi politykami sektorowymi, np. transportową, energetyczną, celami i kierunkami wynikającymi z dokumentów strategicznych⁶.

Niezależnie od tego wymogu, dodatkowo wprowadzono zasadę, że projekty rewitalizacyjne, których celem jest tworzenie obiektów niezbędnych dla osiągnięcia celu rewitalizacji (budynków lub infrastruktury) nie mogą polegać na ich realizacji od podstaw (budowa nowego), a jedynie na modernizacji, przebudowie, adaptacji czy rozbudowie obiektów już istniejących. Wszystkie projekty w ramach działań rewitalizacyjnych muszą uwzględniać konieczność dostosowania infrastruktury i wyposażenia do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Oprócz wyżej wymienionych rodzajów projektów rewitalizacyjnych możliwe będzie uzyskanie dofinansowania dla projektów, których celem jest rozwój gospodarczy obszarów zdegradowanych poprzez świadczenie proinnowacyjnych usług na rzecz przedsiębiorstw przez różnego rodzaju podmioty. Usługi te powinny być dostosowane do potrzeb odbiorców oraz w sposób kompleksowy przyczyniać się do powstawania innowacji, które znacząco zwiększą potencjał rozwojowy obszarów dotkniętych degradacją.

3. Wspieranie projektów w zakresie rewitalizacji w ramach regionalnych programów operacyjnych⁷

Mając na względzie postanowienia Umowy Partnerstwa, zgodnie z którymi istotne wyzwanie dla Polski stanowi zapewnienie warunków dla właściwej rewitalizacji, tj. zintegrowanego i kompleksowego, przygotowywanego i prowadzonego z uwzględnieniem realnej partycypacji społecznej, przeciwdziałania procesom degradacji związanym m.in. z postępującą degradacją tkanki miejskiej (w tym mieszkaniowej), erozją stosunków społecznych, niekorzystnymi procesami demograficznymi (migracje, depopulacja), przestrzennymi (suburbanizacja), infrastrukturalnymi (niesprawny transport, niska efektywność energetyczna), kulturowymi (degradacja materialna obiektów dziedzictwa kulturowego, spadek uczestnictwa w kulturze) oraz środowiskowymi (zanieczyszczenie środowiska),

⁶ Zasady wsparcia rewitalizacji w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego województwa śląskiego na lata 2014-2020, Katowice, grudzień 2015 r. (Załącznik do Uchwały nr 2483/83/V/2015 Zarządu woj. śląskiego z dnia 29 grudnia 2015r.).

⁷ Badaniem objęto cztery wybrane regiony biorąc pod uwagę skalę obszarów zdegradowanych (Śląsk- obszary przemysłowe, region dolnośląski i lubuski biorąc pod uwagę regiony powojenne) oraz wielkość województwa i jego funkcje metropolitarne (woj. mazowieckie).

konieczne jest stworzenie optymalnych mechanizmów przyczyniających się do jak najefektywniejszej realizacji projektów rewitalizacyjnych.

Głównym źródłem współfinansowania projektów rewitalizacyjnych z funduszy Unii Europejskiej są środki w ramach regionalnych programów operacyjnych (RPO). Dodatkowym, komplementarnym źródłem ich współfinansowania są środki pochodzące z krajowych programów operacyjnych (KPO). Ponadto źródłem współfinansowania projektów rewitalizacyjnych są środki budżetu państwa oraz budżetów jednostek samorządu terytorialnego, a także pozostałe np. prywatne⁸. Projekty rewitalizacyjne kierowane do dofinansowania ze środków UE, muszą spełnić określone kryteria wyboru tych projektów.

Analiza potrzeb w zakresie procesów rewitalizacji wskazuje, że różne regiony kraju (województwa) są zróżnicowane pod względem potrzeb w zakresie rewitalizacji obszarów zdegradowanych. Ta różnorodność potrzeb w zakresie rewitalizacji znajduje odzwierciedlenie zarówno w ilości mechanizmów wsparcia procesów rewitalizacyjnych, jak i przeznaczonych na ten cel środków w ramach poszczególnych regionalnych programów operacyjnych.

Zakres zadań rewitalizacyjnych obszarów zdegradowanych spowodował, że to właśnie **województwo śląskie** otrzymało największe środki w obecnej perspektywie finansowej 2014-2020. W województwie śląskim występuje największa w skali kraju powierzchnia terenów przemysłowych, konsekwencją czego jest m.in. degradacja przestrzeni, negatywnie odbijająca się na wizerunku regionu oraz jego pozycji konkurencyjnej.

Szansą na ożywienie przemysłowych i zdegradowanych terenów jest ich rewitalizacja, czyli nadanie im nowych funkcji społeczno-gospodarczych, poprawienie ich estetyki oraz podniesienie w nich jakości życia. Tereny przemysłowe stwarzają zagrożenia dla otoczenia z uwagi na zanieczyszczenia powierzchni ziemi związkami chemicznymi, metalami ciężkimi czy ropopochodnymi. Zagospodarowanie takich terenów wymaga wcześniejszej identyfikacji skażeń, a następnie przeprowadzenia ich rekultywacji, prowadzonej pod kątem przyszłego przeznaczenia.

Regionalny Program Operacyjny województwa śląskiego 2014-2020 [RPO WSL] współfinansuje różne projekty rewitalizacyjne, które „mieszczą się” w jednej z poniższych kategorii, m.in.:

- przebudowa lub remont obiektów przemysłowych, powojсковych, popegeerowskich i pokolejowych z zagospodarowaniem ich otoczenia;

⁸ Określenia indykatywnej wielkości alokacji środków finansowych na obszary rewitalizacji dokonuje instytucja zarządzająca zgodnie z Wytocznymi Ministra Infrastruktury i Rozwoju w zakresie szczegółowego opisu osi priorytetowych krajowych i regionalnych programów operacyjnych na lata 2014-2020.

- zagospodarowanie przestrzeni miejskich, w tym przebudowa i remont obiektów oraz zdegradowanych budynków, co ma przyczynić się do likwidacji istotnych problemów gospodarczych i społecznych na obszarze rewitalizowanym wynikającym z Lokalnego Programu Rewitalizacji (dla tego województwa).

Docelowo rewitalizacja wspierana jest głównie w ramach priorytetu IX: *Włączenie społeczne* i priorytetu X: *Rewitalizacja oraz infrastruktura społeczna i zdrowotna*⁹.

Zakres interwencji w ramach osi X dedykowany jest zadaniom mającym na celu dostosowanie budynków do pełnienia funkcji centrów usług dla społeczności, wraz z zakupem wyposażenia niezbędnego do ich prawidłowego funkcjonowania. Środki finansowe dostępne w ramach tej osi zostaną przeznaczone na wsparcie przedsięwzięć, przyczyniających się do polepszenia dostępności do wysokiej jakości usług medycznych jak i likwidacji niedoborów zdiagnozowanych w zakresie mieszkalnictwa socjalnego, wspomaganego i chronionego w oparciu o istniejącą infrastrukturę, w powiązaniu z procesem aktywizacji zawodowej, mające na celu usamodzielnienie ekonomiczne osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Ponadto możliwa będzie aktywizacja osób wymagających wsparcia poprzez dostosowanie budynków do pełnienia funkcji centrów usług dla społeczności, wraz z zakupem wyposażenia niezbędnego do ich prawidłowego funkcjonowania.

Wsparcie projektów rewitalizacyjnych w ramach priorytetu X możliwe jest z kilku działań. Działanie 10.1 *Infrastruktura ochrony zdrowia* – projekty inwestycyjne ukierunkowane na poprawę jakości i dostępności do świadczeń ochrony zdrowia, polegające na pracach remontowo – budowlanych, zakupie aparatury, sprzętu medycznego i wyposażenia. Działanie 10.2 *Rozwój mieszkalnictwa socjalnego, wspomaganego i chronionego oraz infrastruktury usług społecznych*. Z tego działania wspierane są projekty obejmujące roboty budowlane w zdegradowanych budynkach w celu adaptacji ich na mieszkania socjalne, wspomagane i chronione oraz roboty budowlane w zdegradowanych budynkach na potrzeby utworzenia centrów usług społecznościowych. W ramach działania 10.3 *Rewitalizacja obszarów zdegradowanych*, wsparciem objęte będą projekty na roboty budowlane w obiektach poprzemysłowych, powojkowych, popegeerowskich, pokolejowych wraz z zagospodarowaniem przyległego otoczenia, zagospodarowywanie przestrzeni miejskich, w tym roboty budowlane w obiektach i budynkach zdegradowanych wraz z zagospodarowaniem przyległego otoczenia. Na projekty rewitalizacyjne w ramach działania 10.3 Śląsk przeznacza kwotę **ponad 130 mln** euro.

⁹ Ogólny opis osi dziewiątej i dziesiątej – IX : Włączenie społeczne, X: Rewitalizacja oraz infrastruktura społeczna i zdrowotna – można znaleźć na stronach od 211-257 Regionalnego Programu Operacyjnego woj. śląskiego.

Region Mazowsza, w tym Warszawa posiada także wiele obszarów wymagających rewitalizacji, które zostały opisane w dokumentach programowych tj. w Zintegrowanym Planie Rewitalizacji miasta stołecznego Warszawy do 2022 r.¹⁰ oraz planach Rewitalizacji przygotowanych przez gminy tego regionu. Ze Zintegrowanego Planu rewitalizacji miasta stołecznego Warszawy do 2022 r. wynika, że dla Warszawy konieczne jest zbudowanie systemu wsparcia obszarów kryzysowych, obejmujących dwie strefy: śródmiejską i miejską prawobrzeżnej Warszawy – części Pragi Północ i Pragi Południe oraz Targówka. Obszar priorytetowy obejmuje część trzech dzielnic: Pragi Północ i Pragi Południe oraz Targówka. W ramach planu uzdrowienia tych części Warszawy, wyodrębnione zostały podobszary, których odbudowa jest sprawą kluczową – należący do dzielnicy Pragi Południe – Kamianek, do dzielnicy Praga Północ – Stara Praga, Nowa Praga i Szmulowizna, natomiast w obszarze Targówka uwzględnione zostały obszary Targówka Fabrycznego i Targówka Mieszkaniowego.

Rewitalizacja na Mazowszu wspierana jest w ramach osi priorytetowej VI – *Jakość życia*. Jednym z dwóch celów szczegółowych tej osi jest ożywienie obszarów zmarginalizowanych poprzez przywrócenie lub nadanie im nowych funkcji społeczno-gospodarczych. Zadania rewitalizacyjne finansowane w ramach Działania 6.2 *Rewitalizacja obszarów zmarginalizowanych* będą zaplanowanymi i skoordynowanymi procesami ukierunkowanymi na odwrócenie negatywnych trendów zachodzących w obszarach kryzysowych.

Inwestycje w infrastrukturę podejmowane w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego (RPO) Województwa Mazowieckiego 2014-2020 będą przede wszystkim narzędziem do zmian społeczno-gospodarczych na obszarach rewitalizacyjnych, a nie ich głównym celem. Warunkiem osiągnięcia trwałych rezultatów rewitalizacji będzie koordynacja działania i współpraca różnych instytucji oraz partycypacja społeczna. Na realizację zadań w obszarze rewitalizacji na Mazowszu przeznaczona jest ogółem kwota ponad 100 mln euro.

Mimo, że rewitalizacja w dużej mierze dotyczy miast to jednak z efektów rewitalizacji miast, takich jak wzrost zatrudnienia, zmniejszenie ubóstwa i poprawa jakości życia, korzystać będą także mieszkańcy sąsiadujących obszarów wiejskich.

Województwo dolnośląskie wspiera zadania rewitalizacji w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego województwa dolnośląskiego ze środków osi priorytetowej VI *Infrastruktura spójności społecznej*. Cele szczegółowe osi prio-

¹⁰ Zintegrowany Program Rewitalizacji m.st. Warszawy do 2022 roku, Załącznik do Uchwały Rady m.st. Warszawy w sprawie przyjęcia Zintegrowanego Programu Rewitalizacji m.st. Warszawy do 2022 roku, <https://www.funduszedlamazowsza.eu/aktualnosci/o-rewitalizacji-na-mazowszu.html>, pobrano 16.10.2017.

rytetowej to zwiększony dostęp do usług społecznych związanych z procesem integracji społecznej, aktywizacji społeczno-zawodowej i deinstytucjonalizacji usług oraz zwiększony dostęp do opieki zdrowotnej w regionie. Kompleksowa rewitalizacja zdegradowanych obszarów miejskich i wiejskich, w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym finansowana jest w ramach działania 6.3¹¹.

Projekty rewitalizacji wspierane są w ramach czterech poddziałań¹². Wsparcie ukierunkowane jest na remont, przebudowę, rozbudowę, adaptację, wyposażenie istniejących zdegradowanych budynków, obiektów, zagospodarowanie terenów i przestrzeni (np. monitoring miejski lub dostosowanie przestrzeni do potrzeb osób niepełnosprawnych) – w celu przywrócenia lub nadania im nowych funkcji społecznych, kulturalnych, gospodarczych, edukacyjnych lub rekreacyjnych. Możliwe są działania poprawiające efektywność energetyczną w budynkach użyteczności publicznej i „sektorze mieszkaniowym”. Wartość takich inwestycji nie może przekraczać 49% wartości wydatków kwalifikowalnych na pojedynczy budynek w projekcie. Preferowane są projekty dotyczące zabytków wpisanych do rejestru prowadzonego przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków we Wrocławiu.

Drugi obszar preferowanych projektów to remont, odnowa części wspólnych wielorodzinnych budynków mieszkalnych (nie ma możliwości budowy nowych obiektów). Możliwe są działania poprawiające efektywność energetyczną.

Trzeci obszar wsparcia to inwestycje w tzw. drogi lokalne (gminne i powiatowe) wraz z infrastrukturą towarzyszącą. Wsparcie będzie możliwe jedynie wtedy, gdy takie inwestycje będą stanowiły element szerszej koncepcji związanej z rewitalizacją (fizyczną, gospodarczą i społeczną) i będą stanowiły element lokalnego programu rewitalizacji.

Na działania dotyczące bezpośrednio rewitalizacji obszarów zdegradowanych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego, województwo dolnośląskie przeznaczy w obecnej perspektywie finansowej 73 mln euro.

Przemiany gospodarcze sprawiły, że na terenie **województwa lubuskiego** znajduje się wiele obszarów zagrożonych zjawiskiem marginalizacji ekonomicznej i społecznej. Atrakcyjność danego terenu znacznie obniża degradacja infrastruktury oraz przestrzeni miejskich, a także negatywne zjawiska społeczne prowadzące do marginalizacji części mieszkańców. W tych miejscach występuje często kumulacja różnorodnych problemów, w tym również związanych z wykluc-

¹¹ Urząd Marszałkowski, Szczegółowy opis osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego województwa dolnośląskiego 2014-2020, Wrocław 2015.

¹² Poddziałania 6.3.1 Rewitalizacja zdegradowanych obszarów- konkursy horyzontalne, poddziałania 6.3.2 Rewitalizacja zdegradowanych obszarów-ZT WROF poddziałania 6.3.3 Rewitalizacja zdegradowanych obszarów-ZIT AJ oraz poddziałania 6.3.4 Rewitalizacja zdegradowanych obszarów- ZIT AW. – RPO woj. dolnośląskiego.

czeniu społecznym. Dlatego też niezbędne jest podejmowanie działań nie tylko z zakresu rewitalizacji gospodarczej, ale też i społecznej.

Zarząd województwa lubuskiego przeznacza środki na rzecz przywrócenia lub nadania nowych funkcji społecznych, gospodarczych, edukacyjnych, kulturalnych, rekreacyjnych i turystycznych obszarom zdegradowanym w ramach osi priorytetowej IX *Infrastruktura społeczna* z Działania 9.2. *Rozwój obszarów zmarginalizowanych*, przeznaczając na ten cel kwotę około 33 mln euro. W ramach działania realizowane będą Zintegrowane Inwestycje Terytorialne Obszaru Funkcjonalnego miasta Gorzów Wlkp. oraz Zintegrowane Inwestycje Terytorialne Obszaru Funkcjonalnego miasta Zielona Góra. Wspierane będą również obszary strategicznej interwencji tj.: ośrodki subregionalne i lokalne, obszary wiejskie, w szczególności o słabym dostępie do usług publicznych.

Obszary zmarginalizowane będą wspierane również w ramach trzech poddziałań¹³. Przewiduje się objęcie wsparciem kompleksową rewitalizację zdegradowanych obszarów przemysłowych, powojaskowych, wiejskich (w tym popegeerowskich) oraz miejskich, które będą miały na celu przywracanie i/lub nadawanie nowych funkcji gospodarczych, edukacyjnych, turystycznych, rekreacyjnych, społecznych i kulturalnych tym obszarom. Część projektu infrastrukturalnego mogą stanowić wydatki dotyczące dróg lokalnych, termomodernizacja – do 30% całkowitych kosztów projektu, inwestycje dotyczące infrastruktury komunalnej, kompleksowego uzbrojenia terenów pod inwestycje, polegające w szczególności na dostarczeniu podstawowych mediów, tj.: drogi wewnętrzne, przewody lub urządzenia wodociągowe, kanalizacyjne ciepłownicze, elektryczne, gazowe lub telekomunikacyjne. W przypadku inwestycji, w których jednym z elementów jest rewitalizacja infrastruktury kultury, koszty związane z infrastrukturą kultury nie mogą przekroczyć 2 mln euro kosztów kwalifikowalnych¹⁴.

4. Rezultaty działań rewitalizacyjnych

Pierwsze większe działania rewitalizacyjne podjęto dzięki środkom Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego 2004-2006. Szczegółowe rozwiązania opracowywane były kompleksowo w tzw. *lokalnych programach*

¹³ Poddziałanie 9.2.1 Rozwój obszarów zmarginalizowanych – projekty realizowane poza formułą ZIT, Poddziałanie 9.2.2 Rozwój obszarów zmarginalizowanych – ZIT Gorzów Wlkp. oraz Poddziałanie 9.2.3 Rozwój obszarów zmarginalizowanych – ZIT Zielona Góra, Regionalny Program Operacyjny woj. lubuskiego.

¹⁴ Szczegółowy opis osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego – województwo lubuskie 2020, Wersja nr 4 Zielona Góra, luty 2016 rok.

rewitalizacji, przygotowywanych przez władze lokalne w oparciu o wytyczne Narodowego Planu Rozwoju 2004-2006. W ramach tych działań podpisano łącznie 222 umowy na kwotę dofinansowania w wysokości 434,5 mln zł¹⁵. W dużej skali finansowanie projektów rewitalizacyjnych ze środków europejskich uwzględnione zostało w ramach regionalnych programach operacyjnych w perspektywie finansowej 2017-2013. Na zintegrowane projekty na rzecz rewitalizacji obszarów miejskich i wiejskich, przeznaczono prawie 4,3 mld zł (w 15 z 16 RPO zaplanowano działania ukierunkowane na rewitalizację, wyjątkiem jest RPO województwa podlaskiego)¹⁶.

Do większych projektów zrealizowanych w tym okresie należą¹⁷:

- rewitalizacja obszaru powojkowego przy Al. Niepodległości w Poznaniu poprzez budowę części dydaktycznej Wydziału Prawa i Administracji UAM, etap I inwestycji został wyceniony na ponad 11 mln zł, z czego dofinansowanie z UE wyniosło ok. 5,3 mln zł;
- rewitalizacja osiedla Księży Młyn w Łodzi, pierwszy etap, w skład którego weszły m.in. wymiana infrastruktury podziemnej (sieć wodociągowa, ciepłownicza, kanalizacja, odwodnienie), remont trzech budynków, nasadzenia drzew i krzewów, uporządkowanie przestrzeni publicznej i odtworzenie historycznej nawierzchni; prace kosztowały 5,5 mln;
- rewitalizacja Dzielnicy Kazimierz w Krakowie¹⁸.

Projekt „Rewitalizacja Dolnego Miasta w Gdańsku”, przygotowany i realizowany przez Wydział Urbanistyki i Architektury w Gdańsku, dotyczył zarówno działań inwestycyjnych jak i społecznych. W ramach tego projektu dokonano m.in.:

- adaptacji historycznego budynku łaźni miejskiej przy ulicy Jaskółczej 1 w Gdańsku na siedzibę Centrum Sztuki Współczesnej „Łaźnia”, połączonej z warsztatami plastycznymi dla dzieci oraz imprezami kulturalnymi dla mieszkańców dzielnicy;
- adaptacji zabytkowego budynku przy ulicy Dobrej 8 A i B w Gdańsku na prowadzenie działalności świetlicy dla dzieci i młodzieży;
- remontu elementów 31 budynków mieszkalnych.

¹⁵ Kopec M., *Rewitalizacja miejskich obszarów zdegradowanych*. Warszawa: C.H.Beck, 2010, seria: Monografie prawnicze. ISBN 978-83-255-1719-9.

¹⁶ Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, *Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia, Narodowa Strategia Spójności*, Warszawa, maj 2007 r.

¹⁷ <https://pl.wikipedia.org/wiki/Rewitalizacja>, pobrano dnia 01.12.2016 r.

¹⁸ <http://www.panorama.mck.krakow.pl/kazimierz-šrodkowoeuropejskie-doradztwo-došwiadczenia-rewitalizacji>, pobrano 16.10.2017 r.

Ryc. 1. Dzielnica Kazimierz w Krakowie – rewitalizacja zabytkowego zespołu miejskiego

Źródło: <http://www.panorama.mck.krakow.pl/kazimierz-środkowoeuropejskie-doradztwo-doświadczenia-rewitalizacji>, pobrano 16.10.2017 r.

Ryc. 2. Centrum Sztuki Współczesnej Łaźnia 1, ul. Jaskółcza 1, Gdańsk – Dolne Miasto

Łączna wartość projektu to około 8,3 mld euro, z czego dofinansowanie ze środków unijnych wynosiło około 70%. Projekt „Rewitalizacja Dolnego Miasta w Gdańsku” realizowany w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego województwa pomorskiego na lata 2007-2013 został tegorocznym finalistą konkursu RegioStars 2016 w kategorii „CityStar – zintegrowane strategie na rzecz rozwoju obszarów miejskich będących w trudnej sytuacji”¹⁹.

¹⁹ <https://pomorskieregion.eu/miasto-gdask-final.ist-regiostars-2016-n839>, pobrano 02.12.2016.

5. Podsumowanie

W ramach projektów rewitalizacyjnych finansowanych z budżetu Unii Europejskiej możliwe jest dofinansowanie przebudowy, remontu i adaptacji zdegradowanych budynków, obiektów, terenów i przestrzeni w celu nadania im nowych funkcji użytkowych (np. gospodarczych, społecznych, kulturalnych) sprzyjających poprawie jakości życia mieszkańców. Wsparciem objęte są inwestycje polegające na dostosowaniu infrastruktury zdegradowanych budynków do świadczenia usług w zakresie opieki nad osobami zależnymi, w tym starszymi i niepełnosprawnymi. Dofinansowane jest także tworzenie warunków lokalowych i infrastrukturalnych do prowadzenia działalności gospodarczej i rozwoju usług, a także realizację działań na rzecz środowisk zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym.

Generalnie jednak rewitalizacja to nie tylko działania mające na celu wyremontowanie jakiejś przestrzeni, ale także jako działania mające przynieść skutki „dla ludzi” – społeczne czy gospodarcze. Rewitalizacja jest procesem społecznym, w którym powinni aktywnie uczestniczyć wszyscy zainteresowani. Podstawą udanej rewitalizacji jest zidentyfikowanie (na wczesnym etapie) wszystkich podmiotów i grup społecznych, których interesy mogą być związane z procesem rewitalizacji, a następnie analiza ich wzajemnych relacji, pól potencjalnych konfliktów lub współdziałania. Stąd też w ramach działań rewitalizacyjnych wspierane są projekty zakładające realizację przedsięwzięć inwestycyjnych odpowiadających na zdiagnozowane problemy społeczne.

Efektom powyższych działań w zakresie rewitalizacji jest już odnotowany w regionach wzrost zatrudnienia na terenach objętych wsparciem, a w konsekwencji – zmniejszenie ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz poprawa jakości życia mieszkańców, co pozwoli na bardziej zrównoważony rozwój całych regionów.

Dodać należy, że wyniki przeprowadzonych analiz z badanych regionów mogą wskazywać na to, że skuteczna rewitalizacja jest również przedsięwzięciem komercyjnym, pozwalającym angażować środki z różnych źródeł, jest umiejętnym połączeniem wielu – często przeciwstawnych interesów – dla osiągnięcia wspólnie akceptowanego celu. Sprzyja również ograniczeniu niekontrolowanego rozrastania się miast, redukując nadmierny popyt na infrastrukturę komunalną.

Literatura

1. Bartoszewicz D. (2013); *Jak rewitalizacją zabić życie?* W Warszawie to potrafią. Gazeta Wyborcza, 2013-02-05;
2. Jarczewski W. (red.) (2009); *Aspekty rewitalizacji śródmieścia, blokowiska, tereny przemysłowe, pokolejowe i powojenne*, Tom 4, Instytut Rozwoju Miast., Kraków, s. 9-10;
3. Kopeć M., *Rewitalizacja miejskich obszarów zdegradowanych*, Warszawa: C.H.Beck, 2010, seria: Monografie prawnicze. ISBN 978-83-255-1719-9;
4. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia, Narodowa Strategia Spójności, Warszawa, maj 2007 r.;
5. Minister Infrastruktury i Rozwoju (2016); *Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020*, Warszawa, 2 sierpnia 2016 r. (MR/H 2014-2020/20(2)08/2016);
6. Szczegółowy opis osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego – województwo lubuskie 2020, Wersja nr 4 Zielona Góra, luty 2016 r.;
7. Urząd Marszałkowski, *Szczegółowy opis osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego województwa dolnośląskiego 2014-2020*, Wrocław 2015;
8. *Zasady wsparcia rewitalizacji w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego woj. śląskiego na lata 2014-2020*, Katowice, grudzień 2015 r. (Załącznik do Uchwały nr 2483/83/V/2015 Zarządu województwa śląskiego z dnia 29 grudnia 2015 r.);
9. *Zintegrowany Plan Rewitalizacji miasta stołecznego Warszawy do 2022 r.*, Załącznik do Uchwały Rady m.st. Warszawy w sprawie przyjęcia Zintegrowanego Programu Rewitalizacji m.st. Warszawy do 2022 roku.

Akty prawne

1. Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, Programowanie perspektywy finansowej 2014-2020 – Umowa Partnerstwa, Warszawa, 23 maja 2014 r.;
2. Komisja Europejska, Bruksela, 3.3.2010 kom (2010) 2020 wersja ostateczna, Komunikat Komisji Europa 2020, Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu;
3. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) NR 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006;

4. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1301/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) i przepisów szczególnych dotyczących celu „Inwestycje na rzecz wzrostu i zatrudnienia” oraz w sprawie uchylenia rozporządzenia (WE) nr 1080/2006;
5. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1304/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) i uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1081/2006;
6. Ustawa z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów operacyjnych polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014-2020;
7. Zalecenie Rady z dnia 10 lipca 2012 r. w sprawie Krajowego Programu Reform Polski z 2012 r. (2012/C 219/19), Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej 24.07.2012.

Netografia

1. <http://www.rpo.pomorskie.eu/-/pomorskie-liderem-wdrazania-srodkow-unijnych>, pobrano 29.09.2016 r.
2. <https://www.funduszedlamazowska.eu/aktualnosci/o-rewitalizacji-na-mazowszu.html>, pobrano 01.12.2016 r.;
3. <https://pl.wikipedia.org/wiki/Rewitalizacja>, pobrano dnia 01.12.2016 r.;
4. www.funduszeuropejskie.gov.pl, pobrano 15.09.2017 r.;
5. <http://www.panorama.mck.krakow.pl/kazimierz-srodkowo-europejskie-doswiadczenie-rewitalizacji>, pobrano 16.10.2017 r.;
6. http://europa.um.warszawa.pl/sites/europa.um.warszawa.pl/files/zpr_maly_rozmiar15.06.2015.pdf, pobrano 20.10.2017 r.